

<https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.15>

УДК:159.938.362.63

Олена Чиханцова

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ НА МОТИВАЦІЮ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Чиханцова Олена. Вплив соціальної нерівності на мотивацію школярів до вивчення іноземної мови.

Вступ. Стаття присвячена проблемі соціальної нерівності, що впливає на якість оволодіння іноземною комунікацією у школі.

Мета. Виявити вплив соціальної нерівності на мотивацію вивчення іноземних мов.

Методи. Використано авторську анкету для дослідження мотивації учнів до вивчення іноземної мови. Вибірку склали 300 учнів 9-х – 12-х класів міських та сільських шкіл.

Результати. Досліджено, що на якість вивчення іноземної мови має вплив соціальне середовище, у якому відбувається навчання. Найбільша ймовірність мати гарні знання з іноземної мови є в учнів обласного центру, рідше – малих міст та селищ. Виявлено мотиви вивчення іноземної мови у школі: пізнавальні, матеріального характеру, престижності спілкування іноземними мовами, обміну інформацією, особистісного зростання та працевлаштування.

Висновки. На підставі аналізу даних підтверджуються висловлені припущення про існування освітньої нерівності серед вихідців із різного соціального середовища.

Ключові слова: соціальна нерівність, шкільне середовище, мотивація до іноземної комунікації.

Chykhanstsova, Olena. The impact of social inequality on schoolchildren's motivation for learning a foreign language.

Introduction. The article is devoted to the problem of social inequality, which affects the quality of mastering foreign communication at school.

Aim. To reveal the influence of social inequality on the motivation for learning foreign languages.

Methods. Students' Motivation for Learning a Foreign Language questionnaire (O. Chikhantsova). The sample consisted of 300 students of 9th through 12th grades from urban and rural high schools in Ukraine.

Results. The quality of learning a foreign language is affected by the social environment in which learning takes place. High-school students from regional centers had better knowledge of a foreign language compared to the students from small towns and villages. The motives for learning a foreign language at school included: cognitive, material, prestige of speaking foreign language, information exchange, personal development, and good employment prospects.

Conclusions. The obtained results confirmed the assumptions about the existence of educational inequality among people from different social backgrounds.

Keywords: social inequality, school environment, motivation for foreign language communication

Вступ. Зміни сучасного суспільства докорінно вплинули на соціальну сферу життя людини. Освіта є одним із головних ресурсів нового суспільства, прогрес якого виходить із розвитку системи знань. Рівень та якість здобутої освіти, освітні досягнення населення значною мірою визначають структурно-інноваційні можливості розвитку економіки та багатьох інших сфер, важливих для людського добробуту. Соціальна позиція є найважливішим фактором регуляції активності особистості, її поведінки та діяльності. Від неї залежить наполегливість у досягненні мети, величина докладених зусиль, прагнення виконати завдання добре, що багато в чому зумовлює успішність навчальної діяльності та сприяє економічному зростанню країни.

Соціальна нерівність у будь-якому сучасному суспільстві містить обов'язкову складову – освітню. Освіта набула значення соціального ресурсу, важливого й не стільки як показник освіченості людини, а як основний канал соціального відтворення та соціальної мобільності. Останнім часом в умовах глобалізації велика увага приділяється іноземній комунікації в освітньому процесі (Bondarenko, 2019). Тема соціальної нерівності сприймається та оцінюється громадянами з урахуванням багатьох компонентів. Це культура, мова, релігія, освіта, знання

прав, законів. Ще більш вираженою є нерівність у доступності вищої освіти в Україні. Це стосується ймовірності вступу до закладу вищої освіти з огляду на різну фінансову спроможність сімей оплатити навчання. Не секрет також, що система середньої освіти в селах потребує реорганізації та вдосконалення, оскільки мережа її навчальних закладів відзначається надмірною уніфікованістю, слабкою матеріальною технічною базою та гострою нестачею педагогічних кадрів. Досить низька якість навчання у сільській місцевості призводить до низького рівня знань у випускників сільських шкіл та відповідно менших шансів вступу до ЗВО, ніж у мешканців великих міст та обласних центрів.

Можливості сільських жителів навчатися у ЗВО та успішного його завершення також зменшуються внаслідок віддаленості проживання від домівки та необхідності у забезпеченні засобами життєдіяльності, оскільки сьгоднішні розміри студентських стипендій неспроможні задовольнити навіть елементарні потреби молодої людини (Самохін, 2016; Оксамитна, 2014).

Ключовою проблемою сучасної системи освіти в Україні є збереження її якості та ефективності функціонування. На тлі зростаючих вимог щодо професійної підготовки, відповідності навчального процесу інноваційним вимогам сучасності та недостатнього фінансування освітньої сфери спостерігається падіння престижу освіти та погіршення її якості. Очевидно, рівень освіти в Україні лише окреслює можливості зайнятості, але аж ніяк не гарантує наявність бажаної високооплачуваної роботи, отримання якої більше залежить від корисних зв'язків і знайомств, а також від того, як пощастить влаштуватися у житті. Все це сприяє зниженню мотивації до здобуття вищої освіти та вивчення іноземних мов. Молоді люди найчастіше розглядають освіту не як шлях до фінансово привабливої професії, а як необхідність отримання диплома.

Насамперед важливими є не просто знання іноземної мови, а її розуміння та здатність використовувати навички, набуті у процесі вивчення, у повсякденному житті. Наразі світові стандарти сучасної освіти спрямовані на підготовку освіченої, мислячої та творчо розвиненої людини, здатної адаптуватися в нашому швидкозмінливому світі та сучасному соціально-економічному оточенні.

Зміни сучасного суспільства докорінно вплинули на соціальну сферу життя людини, що потребує змін у змісті навчання іноземних мов, який пов'язується зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення у здобувачів освіти необхідних життєвих компетентностей, що давали б можливість випускникам комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі (Сердюк, 2018; Сердюк, 2021; Чиханцова, 2018; Mayer, 2011; Serdiuk, Chykhantsova & Baranaukienė, 2020). Вважається, що кожні шість років загальнолюдські знання подвоюються. Мова є головним і найефективнішим засобом обміну інформацією для людей усієї планети. В умовах швидкого розвитку технологій ріст освітнього потенціалу особистості стає вирішальним чинником забезпечення рівня кваліфікації, який відповідає потребам суспільного виробництва (Карамушка, Креденцер, 2019). Представники ділового професійного світу переходять до двомовності, і сучасні роботодавці потребують спеціалістів, знання яких ґрунтуються на володінні декількома іноземними мовами (Бедько, 2019). Усвідомлене вивчення іноземної мови для набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності є запорукою подальшої професіоналізації і безперервної самоосвіти, що забезпечить здатність майбутнього фахівця до діалогу з іноземними партнерами та вміння донести до співрозмовника свої думки, обмінятися інформацією та результатами співпраці (Бербенець & Зоценко, 2019).

Проблеми соціальної нерівності у системі освіти були проаналізовані у роботі С. Оксамитної (2014), яка розглядає проблеми професійної орієнтації молоді та життєві плани випускників шкіл. Як зазначають науковці (Maiier, & Ustymenko, 2018; Майер, 2011), проблема мотивації у вивченні іноземних мов є надзвичайно актуальною. Оволодіння іншомовним спілкуванням, крім інших чинників, має базуватися на достатньо високій мотивації учнів до здійснення цієї діяльності (Mayer, 2011). Отже, володіння іноземною мовою є незамінною складовою освіти успішних людей. Подібний пункт зараз практично завжди зустрічається в анкетах відділів кадрів державних та комерційних установ.

Так, Є. Лібанова зазначає, що серед осіб з вищою освітою частина бідних становить 13%, із середніми доходами – 32%, а багатих – 12%; серед тих, хто має тільки повну середню освіту:

бідних – 29% , з середніми доходами – 19%, а багатих – 4% (Либанова, 2014: 4-19). Тут слід відмітити, що проблема мотивації існує при навчанні будь-якому предмету, але особливо гостро вона виявляється при вивченні іноземної мови, оскільки це вимагає від учня володіння певною лексичною базою та спеціальними практичними комунікативними навичками. Зазвичай процес оволодіння іноземною мовою викликає у школярів певні труднощі, і мотивація до її вивчення при цьому знижується. Отже, слід підкреслити, що мотивація до вивчення іноземної мови школярами відноситься до внутрішньої сфери особистості та визначається як система внутрішніх переконань.

Екс-міністр освіти Л. Гриневич (2013) зазначала, що в Україні якість освіти залежить від можливостей батьків: «У школах, де батьки мають більше грошей – там краща якість освіти. А де ні – там тече дах, холодно, немає сучасних посібників, гірша якість навчання та менше шансів належним чином підготуватися до продовження своєї освіти». Вона також підкреслила, що про нерівність в освіті свідчать і результати зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО): «Доля випускників міських шкіл, які отримують високі бали ЗНО, у два – три рази вища, ніж частка випускників сільських шкіл. Високі результати з англійської мови отримує у 3,5 рази більша частка випускників міських, ніж сільських шкіл» (Гриневич, 2013).

Як зазначає С. Івашко (2020), сьогодні зміст навчання іноземних мов пов'язується зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення у здобувачів освіти необхідних життєвих компетентностей, що давали б можливість випускникам комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі. Тому питання мобільного навчання стало предметом багатьох обговорень у сфері вітчизняної освіти, оскільки забезпечити всі заклади середньої освіти відповідними технічними засобами немає можливості.

Отже, об'єктом дослідження є проблеми соціальної нерівності, що впливає на мотивацію вивчення іноземних мов. Предметом дослідження є соціальна нерівність в українському освітньому середовищі.

Мета дослідження – виявити вплив соціальної нерівності на мотивацію вивчення іноземних мов.

Методи та організація дослідження. У статті використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів: аналіз наукової літератури за проблемою дослідження, виділення та порівняння основних положень робіт науковців щодо вивчення мотивації іноземної мови у школярів, спостереження, бесіда. Для дослідження мотивації учнів до вивчення іноземної мови використовувалась авторська анкета, запитання якої спрямовані на вивчення групи мотивів.

Вибірка дослідження. Вибірку для емпіричного дослідження склали учні 9-х – 12-х класів міських та сільських закладів середньої освіти. Загалом у емпіричному дослідженні взяли участь понад 300 школярів з різних регіонів України.

Обробка результатів, отриманих під час дослідження, здійснювалася за допомогою методів математичної статистики, програми SPSS 22.0 for Windows і Microsoft Excel.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вивчення мотивації школярів до вивчення іноземної мови ми застосували такі методи, як: спостереження за поведінкою учнів на уроках іноземної мови, їх навчальною діяльністю; індивідуальні бесіди з учнями про їхні мотиви вивчення іноземних мов, цілі навчання; анкетування. У процесі нашого дослідження виявлено взаємозв'язок між рівнями освіти і доходами людей. Це свідчить про важливість високого рівня освіти як фактору підвищення рівня життя та соціального статусу. Було виявлено вплив соціальної нерівності школярів на їх ставлення до занять з іноземної мови, уявлення про роль іноземного суспільства в їх подальшому професійному соціальному становленні.

Із результатів нашого опитування визначено, що найбільш сильними стимулами школярів до вивчення іноземної мови в школі є: необхідність володіння декількома мовами для кращого виконання професійних обов'язків, потреба в знайомстві із зарубіжними партнерами та конкурентами, можливість брати участь у різних міжнародних семінарах та наукових конференціях, отримання роботи чи продовження навчання за кордоном, бажання мати друзів та знайомих у різних частинах світу, просто бажання отримати нові знання за допомогою іншої мови. Встановлено, що майже 79% досліджуваних вважають, що відмінності у матеріальному

становищі громадян є дуже важливими. Соціальна нерівність дуже суттєва – це відзначають майже 82% опитаних.

Відмічено, що мотиваційну сферу школярів характеризує переважно відсутність інтересу до вивчення іноземної мови та пасивне ставлення до неї (68% опитаних). Результати опитування, з використанням методу анкетування, проведеного з метою встановити, які ж мотиви є рушійними у вивченні іноземної мови, продемонстровано на *рисунку 1*.

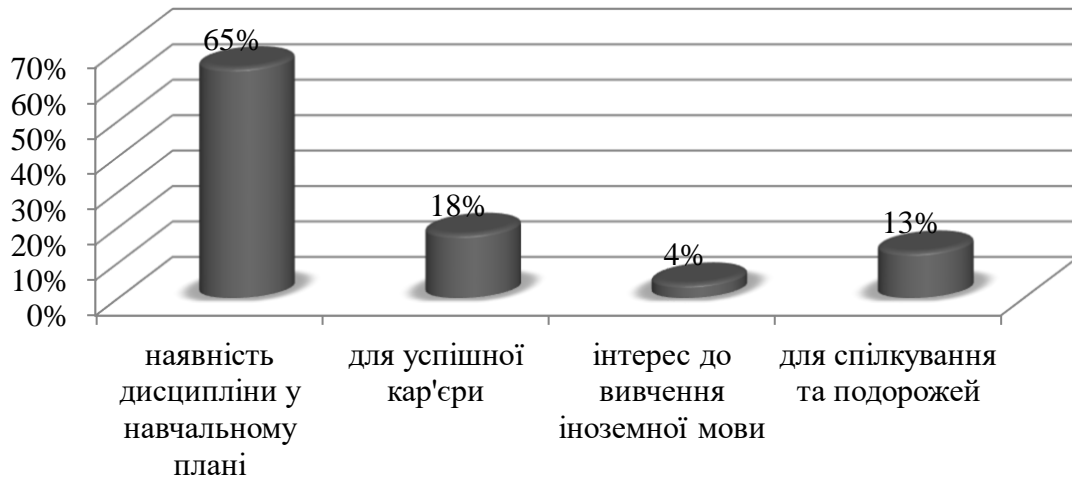

Рис. 1. Мотиви вивчення іноземної мови школярами

Звичайно, метод усного опитування не претендує на всеосяжне охоплення ситуації і розкриття прихованих суб'єктивних смислів, але деякі висновки можна зробити. Так, у більшості досліджуваних (65%) переважає просоціальний мотив щодо вивчення іноземної мови («потрібно вчити, бо є у навчальній програмі»). Тобто можна сказати, що навчання для таких учнів – або звичне функціонування, або вимушена поведінка. Майже кожен п'ятий досліджуваний (18%) вказав на мотив особистого самоствердження та самореалізації («побудувати успішну кар'єру, знайти хорошу роботу») та мотив афіліації (13% досліджуваних) («щоб подорожувати», «спілкуватися з іноземцями»). І лише 4% учнів вивчають іноземну мову, бо це їм подобається.

Як свідчать результати дослідження, третина досліджуваних (32%) вважає, що саме недостатня кількість годин з предмета «Іноземна мова» є основною причиною, яка заважає їм сповна оволодівати іноземними мовами. Другою причиною за значущістю є велика їхня завантаженість з інших предметів (25%), що не дозволяє приділяти достатньо уваги вивченню іноземних мов. Так, майже 15% досліджуваних відмітили, що у них недостатня мотивація щодо вивчення іноземних у школі, оскільки вони не пов'язують знання з іноземної мови зі своїм майбутнім фахом.

Головним же висновком є те, що у школярів в основному переважають зовнішні мотиви, причому значна частка негативної мотивації («щоб не відрахували», «не поставили двійку»). Це складає певне протиріччя, оскільки престиж володіння іноземною мовою та її важливість у житті вирости і, здавалося б, має бути більше позитивної мотивації. Цікавим є і той факт, що інтерес учнів до вивчення іноземної мови також майже не змінюється після вступу до закладу вищої освіти. Отримані дані свідчать, що 38% учням випускних класів подобається вивчення іноземної мови у школі і вони хотіли б продовжити її вивчення у ЗВО, 47% не виявляли до цього інтересу, а 15% старшокласників висловили негативне ставлення до вивчення іноземної мови та не хотіли б витратити свій час на заняття з іноземної мови у ЗВО.

Про наявність інтересу школярів до іноземної мови можна судити з того, скільки часу вони приділяють виконанню домашніх завдань з іноземної мови. У процесі опитування нами встановлено, що 48% досліджуваних приділяють увагу вивченню іноземної мови не систематично, найчастіше перед самостійною чи контрольною роботою та перед іспитом.

Тільки 40% учнів готуються до кожного уроку з іноземної мови регулярно, решта 12% учнів приділяють увагу іноземній мові перед уроком, не встигаючи вивчити обсяг заданого матеріалу.

Певний науково-практичний інтерес представляє вивчення груп мотивації учнів щодо вивчення іноземної мови залежно від їхнього соціального походження. Результати дослідження подано в *таблиці 1*. Відповідно до відповідей досліджуваних, ми виявили п'ять груп мотивів до вивчення іноземної мови: пізнавальні мотиви, мотиви матеріального характеру, мотиви престижності спілкування іноземною мовою, мотиви обміну інформацією і ділового спілкування, мотиви особистісного зростання і працевлаштування. Також визначено вагомість мотивів до вивчення іноземної мови залежно від соціального статусу.

Таблиця 1

Структура мотивації учнів до вивчення іноземної мови залежно від соціального статусу

Групи мотивів	Вагомість мотивів залежно від соціального статусу	
	Учні міських шкіл	Учні сільських шкіл
1. Пізнавальні мотиви	0,76	0,62
2. Мотиви матеріального характеру	0,77	0,91
3. Мотиви престижності спілкування іноземною мовою	0,72	0,63
4. Мотиви обміну інформацією і ділового спілкування	0,84	0,65
5. Мотиви особистісного зростання і працевлаштування	0,98	0,79

Як показано в *таблиці 1*, загальна значущість обраних мотивів учнів сільської місцевості дещо нижча, проти міських учнів (3, 60 проти 4, 07). При аналізі соціально-психологічних особливостей навчання іноземних мов учнів сільської місцевості встановлено, що менше задовольняються їхні потреби в організації навчального процесу та умов навчання. Серед мотивів переважають мотиви матеріального характеру (0,91) та мотиви особистісного зростання й працевлаштування (0,79). Рівень навчальної успішності дещо вищий серед дівчат, порівняно з юнаками, за несуттєвої різниці щодо їх оцінок. Серед учнів міської місцевості переважають мотиви особистісного зростання і працевлаштування (0,98) та мотиви обміну інформацією і ділового спілкування (0,84).

Аналіз даних засвідчує, що неукомплектованість шкіл сільської місцевості педагогами знижує можливості для забезпечення якісного навчального процесу висококваліфікованими фахівцями з іноземних мов, внаслідок чого послаблюється якість та мотивація до навчання учнів, поглиблюються протиріччя між станом набутих знань та існуючими потребами у високому рівні знань школярів.

Із бесід з учнями сільських місцевостей ми дізналися про те, що вони дещо хотіли б змінити в процесі оволодіння іноземними мовами. Серед відповідей були такі, як: «частіше організувати зустрічі з носіями мови» (35%), «систематизація підручників» (25%), «використання автентичної іноземної літератури на заняттях з іноземної мови» (20%), «покращити методи подання матеріалу на заняттях з іноземної мови» (14%).

Протягом усього періоду спостережень виявлено чіткий взаємозв'язок між рівнем освіти та доходами громадян ($r=0,44$; $p<0,01$), що свідчить про важливість високого рівня освіти як фактора підвищення та рівня життя й соціального статусу.

Рівень освіти безпосередньо впливає на свідомість, почуття відповідальності за стан справ у своєму місті, селі та країні в цілому. Високий рівень освіти є ефективнішим способом уникнути бідності, ніж матеріальна підтримка населення. Значною мірою саме цим пояснюється зростання зацікавленості батьків у підвищенні освітнього рівня дітей, навіть в

умовах контрактного навчання за обмежених фінансових можливостях сім'ї. Така тенденція свідчить про перспективи зростання освітнього потенціалу за рахунок усвідомлення самим населенням важливості навчання.

Вчені наголошують, що «якщо взяти різне соціальне походження батьків, зокрема рівень їхньої освіти, то картина схожа. Результати досліджень свідчать, що шанси здобути вищу освіту для дітей, чії батьки мають низький рівень освіти порівняно з однолітками, чії батьки самі мають повну вищу освіту, відрізняються у сотні разів» (Гриневич, 2013). Те саме стосується й вивчення іноземних мов: діти, в сім'ях яких батьки володіють однією або декількома іноземними мовами, виявляють інтерес до вивчення цих мов значно вище.

Відстежується залежність між доходами сімей та можливістю здобути професійну освіту – бідні та багатодітні сім'ї суттєво обмежені у цій сфері. Позбавлення можливостей здобуття будь-якої професійної освіти для певної частки сімей – реальна загроза зниження професійно-кваліфікаційного потенціалу економічно активного населення в майбутньому. У цьому контексті посиленню соціальних зв'язків та обмеженню нерівності сприятиме: створення єдиного освітнього простору, вдосконалення системи управління освітою та підвищення її якості; забезпечення доступності якісної освіти всіх верств населення за умови наступності рівнів освіти (дошкільної, початкової, середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної, освіти протягом життя); підвищення ефективності фінансування освіти (Лібанова, 2012: 404).

Зазначимо, що внаслідок недостатнього фінансування загальноосвітніх навчальних закладів їх матеріально-технічне забезпечення не відповідає сучасним вимогам. Потребують постійного оновлення автентична іноземна література, методичні навчальні матеріали з іноземної мови, навчальні лінгвістичні кабінети тощо.

Сучасна середня освіта в сільській місцевості не відрізняється високою якістю внаслідок цілого комплексу причин, основними з яких є недофінансування галузі та загальна деградація соціального середовища на селі. Низький рівень заробітної плати педагогів знижує мотивацію до якісної праці та зумовлює незацікавленість талановитої молоді йти працювати до школи. Занепад соціальної інфраструктури сільських населених пунктів та скорочення молодого населення у сільській місцевості призводить до неукомплектованості шкіл фахівцями з базових дисциплін, до яких належить й іноземна мова.

Актуальною залишається проблема надання послуг освіти у селах із малою кількістю дітей. Аналіз анкет та заповнених опитувальників показав, що роботодавці все частіше вважають, що знання іноземної мови є необхідною та бажаною для їх співробітників, володіння іноземною мовою як інструментом професії певною мірою вже є умовою роботи в компанії, більшість роботодавців звертають увагу на посилення міжкультурної складової іншомовного професійно-ділового спілкування.

Висновки. На підставі аналізу даних підтверджуються висловлені припущення про існування освітньої нерівності серед вихідців із різного соціального середовища. Наразі знання іноземної мови є визначальним у виборі роботи та життєдіяльності. Соціальна сутність іноземної мови полягає в її впливі на суспільство, соціальну динаміку, процеси взаємодії та соціальної інтеграції.

Досліджено, що на якість вивчення іноземної мови має вплив соціальне середовище, у якому відбувається навчання (село чи місто). Найбільша ймовірність стати студентами ЗВО та мати гарні знання з іноземної мови є у випускників шкіл обласного центру, рідше це вдавалося тим, хто закінчував школи середніх міст, ще рідше малих міст та селищ.

Виявлено, що основними мотивами вивчення іноземної мови у школі були: пізнавальні мотиви, мотиви матеріального характеру, мотиви престижності спілкування іноземними мовами, мотиви обміну інформацією та ділового спілкування, мотиви особистісного зростання та працевлаштування. Навчання іноземної мови сьогодні має стратегічний характер, проте гуманітарна освітня політика має здійснюватися з урахуванням регіональної та освітньої політики.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в спробі емпіричного дослідження проблеми вивчення іноземних мов у різних категорій населення. Також перспективними є

дослідження залежності процесу формування мотивації вивчення іноземної мови від особистісних властивостей школярів.

Література

1. Бедько, І. В. (2019). Сучасні тенденції формування професійно-фахових якостей особистості. *Формування професіоналізму молоді в системі безперервної освіти*. Міжвузівський науково-методичний семінар, Україна, Київ (м. Київ, 28 лютого 2019 року), (с. 9-11). Київ: Київський національний торгово-економічний університет.
2. Бербенець, Л. І., & Зошенко, Л. А. (2019). Сучасні напрями оптимізації формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Формування професіоналізму молоді в системі безперервної освіти*. Міжвузівський науково-методичний семінар, Україна, Київ (м. Київ, 28 лютого 2019 року), (с. 11-14). Київ: Київський національний торгово-економічний університет.
3. Гриневич, Л. (2013). Доступность и качество общего среднего образования. *Цензор.нет*. <http://censor.net.ua/n257308>
4. Івашко, С. Б. (2020). Мобільні технології при вивченні іноземної мови. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти*. Матеріали III Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, Луцьк (м. Луцьк, 26 березня 2020 року), (с. 24-27). Луцьк: Луцький національний технічний університет. https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/sites/default/files/files12/zbirnyk_26.03.2020_0.pdf
5. Карамушка, Л.М., & Креденцер, О.В. (2019). Роль внутрішньоорганізаційного підприємництва в реалізації концепції «Нова українська школа». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1(16), 33-45. DOI:<https://doi.org/10.31108/2.2019.1.16.3>
6. Либанова, Е. (2014). Неравенство в украинском обществе: Истоки и современность. *Экономика Украины*, 3, 4-19. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekukrr_2014_3_2.
7. Либанова, Е., ред. (2012). *Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України.
8. Оксамитна, С. (2014). Експансія вищої освіти та нерівність освітніх можливостей. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 4, 6-13. <http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/39>
9. Самохін, І. (2016). Нерівність навчальних досягнень в українських школах за результатами ЗНО-2016. CEDOS (2017). <http://cedos.org.ua/uk/osvita/nerivnist-navchalnykh-dosiahnen-v-ukrainskykh-shkolakh-za-r-ezultatamy-zno-2016>
10. Сердюк, Л. З. (2018). *Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості*: монографія. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/712878/>
11. Сердюк, Л. З. (2021). *Самодетермінація психологічного благополуччя особистості*: монографія. Київ-Львів: Вікторія Кундельська. <https://lib.iitta.gov.ua/729023/>
12. Чиханцова, О. А. (2018). Психологічна готовність випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами. *Іноземні мови*, 2, 45-51. DOI: <https://doi.org/10.32589/im.v0i2.132632>
13. Чиханцова, О. А. (2015). Чинники ефективного оволодіння іноземними мовами студентами ВНЗ. *Актуальні проблеми психології*, 9(6), 102-109. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_2015_9_6_13.
14. Bondarenko, V. (2019). The role of language education in the formation of intercultural communication under conditions of globalization. *Науково-виробничий журнал «Держава та регіони*, 2(57), 32-36. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2762>
15. Maier, N., & Ustymenko, O. (2018). Modern methods and technologies for developing pre-service for english language and culture teachers' methodological. *Advanced Education*, 10, 12-20. DOI:<https://doi.org/10.20535/2410-8286.133090>
16. Mayer, N. (2011). Мотивація студентів до самостійного оволодіння іншомовним діловим писемним спілкуванням з використанням дистанційних технологій. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1, 93-96. <http://npo.kubg.edu.ua/article/view/192121>
17. Serdiuk, L., Chykhantsova, O., & Baranauskienė, I. (2020). Foreign communicative competences as a factor of personal development. *Society. Integration. Education*, 5, 537-545. 10.17770/sie2020vol5.5096

References

1. Bedko, I. V. (2019). Suchasni tendentsii formuvannya profesiino-fakhovykh yakosteï osobystosti [Modern trends in the formation of professional qualities of an individual]. *Formuvannya profesionalizmu molodi v systemi bezperervnoi osvity*. Mizhvuzivskyi naukovo-metodychnyi seminar (Kyiv, February 28, 2019), (pp. 9-11). Kyivskyi natsionalnyi torгово-ekonomichnyi universytet. [In Ukrainian]
2. Berbenets, L. I., & Zoschenko, L. A. (2019). Suchasni napryamy optymizatsii formuvannya inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Modern directions of optimizing the formation of a foreign language communicative competence in students]. *Formuvannya profesionalizmu molodi v systemi bezperervnoi osvity*. Mizhvuzivskyi naukovo-metodychnyi seminar (Kyiv, February 28, 2019), (pp. 11-14). Kyivskyi natsionalnyi torгово-ekonomichnyi universytet. [In Ukrainian]
3. Grynevych, L. (2013). Dostupnost y kachestvo obshego srednego obrazovanyua [Availability and quality of general secondary education]. *Tsenzor.net*. <http://censor.net.ua/n257308> [In Ukrainian]
4. Ivashko, S. B. (2020). Mobilni tekhnologii pry vyvchenni inozemnoi movy [Mobile technologies in learning a foreign language]. *Aktualni problemy inshomovnoi komunikatsii: lingvistychni, metodychni ta sotsialno-psykhologichni aspekty*.

- Materialy III Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi Internet-konferentsii (Lutsk, March 26, 2020), (pp. 24-27). Lutsk National Technological University. https://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/sites/default/files/files12/zbirnyk_26.03.2020_0.pdf [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. M., & Kredentser, O. V. (2019). Rol vnutrishnoorganizatsiinogo pidpryemnytstva v realizatsii kontseptsii «Nova ukrainska shkola» [The role of intrapreneurship in the implementation of the "New Ukrainian School" concept.]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 1(16), 33-45. <https://doi.org/10.31108/2.2019.1.16.3> [In Ukrainian]
 6. Libanova, E. (2014). Neravenstvo v ukrainskom obschestve: Istoki i sovremennost [Inequality in Ukrainian society: origins and modernity]. *Ekonomika Ukrainy*, 3, 4-19 http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekukrr_2014_3_2. [In Russian]
 7. Libanova, E. (2012). *Nerivnist v Ukraini: masshtaby ta mozhyvosti vplyvu [Inequality in Ukraine: scope and possibilities of influence]*. M.V. Ptukha Institute of Demographics and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. [In Ukrainian]
 8. Oksamytna, S. (2014). Ekspansia vyschoi osvity ta nerivnist osvitnikh mozhyvostei [Expansion of higher education and inequality of educational opportunities]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholologii, pedagogiky*, 4, 6-13. <http://apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/39> [In Ukrainian]
 9. Samokhin, I. (2016). Nerivnist navchalnykh dosyagnen v ukrainskykh shkolakh za rezultaty ZNO-2016 [Inequality of educational achievements in Ukrainian schools according to the results of the ZNO-2016]. CEDOS (2017). <http://cedos.org.ua/uk/osvita/nerivnist-navchalnykh-dosiahnen-v-ukrainskykh-shkolakh-za-rezultaty-zno-2016> [In Ukrainian]
 10. Serdyuk, L. Z. (2018). Psykhologichni tekhnologii samodeterminatsii rozvytku osobystosti [Psychological technologies of self-determination of personality development]. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/712878/> [In Ukrainian]
 11. Serdyuk, L. Z. (2021). Samodeterminatsia psykhologichnogo blagopoluchchya osobystosti [Self-determination of the psychological well-being of the individual]. *Viktoria Kundelska*. <https://lib.iitta.gov.ua/729023/> [In Ukrainian]
 12. Chykhantsova, O. A. (2018). Psykhologichna gotovnist vypusnykiv shkil do ovolodinnya inozemnykh movamy [Psychological readiness of school graduates to master foreign languages]. *Inozemni movy*, 2, 45-51. <https://doi.org/10.32589/im.v0i2.132632> [In Ukrainian]
 13. Chykhantsova, O. A. (2015). Chynnyky efektyvnoho ovolodinnya inozemnykh movamy studentamy VNZ [Factors in effective learning of foreign languages by university students]. *Aktualni problemy psykholologii*, 9(6), 102-109. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_9_6_13. [In Ukrainian]
 14. Bondarenko, V. (2019). The role of language education in the formation of intercultural communication underconditions of globalization. *Derzhava ta regiony*, 2(57), 32-36. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2762>
 15. Maiier, N., & Ustyenko, O. (2018). Modern methods and technologies for developing pre-service for language and culture teachers. *Advanced Education*, 10, 12-20. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.133090>
 16. Mayer, N. (2011). Motyvatsia studentiv do samostiinogo ovolodinnya inshomovnym dilovym pysemnim spilkuvanniam z vykorystanniam distantsiinykh tekhnologii. [Students' motivation for independent learning of written communication using remote work technologies] *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1, 93-96. <http://npk.kubg.edu.ua/article/view/192121> [In Ukrainian]
 17. Serdiuk, L., Chykhantsova, O., & Baranauskienė, I. (2020). Foreign communicative competence as a personal development factor. *Society. Integration. Education*, 5, 537-545. <https://doi.org/10.17770/sie2020vol5.5096>

Відомості проавтора

Чиханцова Олена Анатоліївна, докторка психологічних наук, старша дослідниця, провідна наукова співробітниця лабораторії особистості імені П.Р. Чамати Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, Київ, Україна.

Chykhantsova, Olena, Doctor of Science (Psychology), Leading Researcher of Chamata Laboratory of Personality, Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv Ukraine.

E-mail: chyhantsova@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2661-3265>

Отримано 20 квітня 2022 р.
Рецензовано 15 травня 2022 р.
Прийнято 1 червня 2022 р.